

MODERN ASPECTS OF LEGAL REGULATION OF THE LEASING AGREEMENT IN CIVIL LAW OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Kabilova Gulnora Rajabovna

Samarkand Academic Lyceum of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Samarkand, Uzbekistan
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13981162>

ARTICLE INFO

Received: 16th October 2024
Accepted: 22th October 2024
Online: 23th October 2024

KEYWORDS

Lease, lease agreement, leasing activity, lessor, lease object.

ABSTRACT

The importance of the use of the lease agreement in the conditions of market relations in the Republic of Uzbekistan, the advantages of this type of lease agreement, the features of the legal regulation of the lease agreement following the civil legislation of the Republic of Uzbekistan, the possibilities of the lease agreement for investments, the specific features of the financial lease agreement, leasing the procedure and content of the contract, the risks and liability issues related to the lease contract are considered. The parties to the lease contract are decided upon. Some suggestions for improving the legislation regulating leasing relations have been developed in the Republic of Uzbekistan.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FUQAROLIK HUQUQIDA LIZING SHARTNOMASINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING ZAMONAVIY JIHATLARI

Kabilova Gulnora Rajabovna

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligining Samarqand akademik litseyi, Samarqand, O'zbekiston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13981162>

ARTICLE INFO

Received: 16th October 2024
Accepted: 22th October 2024
Online: 23th October 2024

KEYWORDS

Lizing, lizing shartnomasi, lizing faoliyati, lizing beruvchi, lizing obyekti.

ABSTRACT

O'zbekiston Respublikasidagi bozor munosabatlari sharoitida lizing shartnomasining qo'llanilishi muhimligi, ushbu turdagi lizing shartnomasining afzalliklari, O'zbekiston Respublikasining fuqarolik qonunchiligiga muvofiq lizing shartnomasini huquqiy tartibga solish xususiyatlari, investitsiyalar uchun lizing shartnomasining imkoniyatlari, moliyaviy lizing shartnomasining o'ziga xos xususiyatlari, lizing shartnomasini tuzish tartibi va mazmuni, lizing shartnomasi bilan bog'liq xavflar va javobgarlik masalalari ko'rib chiqiladi lizing shartnomasi taraflarining to'g'risida qaror qabul qiladi. O'zbekiston

Respublikasida lizing munosabatlarini tartibga soluvchi qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha ayrim takliflar ishlab chiqildi.

Kirish. O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy islohotlarning hozirgi bosqichida mulkchilik munosabatlarini isloh qilish bilan bir qatorda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishni rag'batlantirishga katta ahamiyat beriladi. O'zbekistonda islohotlar yillarida kichik va o'rta biznesni rivojlantirishga ko'maklashish uchun huquqiy sharoitlar va institutsional tuzilmalar yaratildi. o'rta daraja, kimning o'z kapitali shunchalik katta emaski, ishlab chiqaruvchidan tovarlarni sotib olib, darhol to'lashadi. Mablag'larni to'plash vaqtni yo'qotish va bozorda o'z o'rnini yo'qotish xavfini oshiradi. Hozir tadbirkor ishlab chiqaradigan va sotmoqchi bo'lgan mahsulot 5-7 yil ichida talab qilinmaydi. Shu sababli, tadbirkorlar zamonaviy uskunalar sotib olish imkoniyatini beradigan kuchli aktsiyadorlarga ega lizing kompaniyalariga qiziqishmoqda. Ushbu turdagi xizmat allaqachon keng tarqalgan va ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Fuqarolik huquqiy lizing institutining shakllanishi davom etmoqda.

Lizing – lizing munosabatlarining o'ziga xos turi. Lizing shartnomasi asosida lizing beruvchi o'z mablag'lari hisobidan sotuvchidan sotib oladi va lizing ob'ektini ijaraga beruvchiga (vaqtincha egalik qilish va foydalanish) uchun ijaraga oluvchiga (potentsial qarz oluvchiga) o'tkazadi. Lizing oluvchi o'z faoliyatida daromad olish maqsadida lizing ob'ektidan foydalanadi va lizing beruvchi bilan o'rnatilgan jadvalga muvofiq asta-sekinlik bilan ijaraga beruvchi bilan hisob-kitob qiladi. Ijaraga olingan ob'ektga egalik huquqi lizing beruvchi bilan to'liq hisob-kitob qilinganidan so'ng ijaraga oluvchiga o'tadi.

O'zbekiston Respublikasida turli xil lizing mahsulotlari - avtotransport vositalaridan ko'chmas mulkka, uskunalaridan maxsus texnikagacha yanada qulay shartlarda taklif etiladi. Lizing xizmatlari O'zbekiston Respublikasi hududidagi barcha banklar va ularning filiallari tomonidan taqdim etiladi. Lizing xizmatlari mijozlarga bankdagi asosiy depozit hisob raqami joylashgan joyda ko'rsatiladi.

Moliyalashtirish variantini tanlashda Lizing bir qator afzalliklarga ega: lizing ob'ekti ijarachining balansida hisobga olinadi va shu munosabat bilan Lizing ob'ekti mol-mulk solig'idan ozod etiladi; ijaraga olinadigan ob'ektni tezlashtirilgan eskirishni qo'llash mumkin; O'zbekiston Respublikasiga lizing shartlarida olib kiriladigan texnologik asbob-uskunalar bojxona bojlari va QQSdan ozod qilingan.

O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligi lizing kompaniyalari faoliyati uchun zarur huquqiy bazani yaratdi. Shu bilan birga, amaldagi qonunchilikning ayrim qoidalari lizing munosabatlarini rivojlantirish imkoniyatlarini cheklaydi. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksida lizing sohasidagi huquqiy munosabatlarni tartibga solish, keyinchalik qabul qilingan ayrim bahsli qoidalar mavjud. Lizing munosabatlarini hayotga kengroq jalb qilish bilan bog'liq qonunlarni demokratlashtirish kerak, chunki uning muayyan afzalliklari bor: u davlatning investitsiya siyosatini amalga oshirish uchun sharoit yaratadi;

kapitali bo'lmagan tadbirkorlar uchun katta imkoniyatlarni belgilaydi; bu raqobatni rivojlantirishga yordam beradi; qo'shimcha garov va boshqa kafolatlar talab qilinmaydi. Lizingni huquqiy tartibga solish masalalarini hisobga olgan holda, lizing kichik va o'rta biznesni kreditlashning muqobil usullaridan biri ekanligini ta'kidlash mumkin. Ushbu turdagi munosabatlar investitsiyalar uchun sifat jihatidan yangi imkoniyatlar ochadi, chunki u katta kapital aylanmasi bilan bog'liq bo'lib, tadbirkorlarga mulk sotib olish, uni moliyalashtirish masalalarini tezda hal qilish, uskunalarning muddatidan oldin eskirish xavfini kamaytirish, ishlab chiqarilayotgan mahsulotning raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi. Amalda bunday bozor mexanizmi mamlakatga nafaqat zamonaviy texnologiyalarni jalb qilish, balki iqtisodiyotning real sektori salohiyatini mustahkamlash imkonini beradi. Iqtisodiy o'zgarishlar yo'lidan borayotgan O'zbekiston uchun bu tubdan muhim omil.

Lizing bitimini tuzishda lizing shartnomasini tuzishga muhim rol o'ynaydi. Lizing shartnomasi yozma shaklda va O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida belgilangan tartibda amalga oshiriladi. O'zbekiston Respublikasi "Lizing to'g'risida"gi Qonunining 9-moddasi 3-qismida bir qator muhim shartlar belgilab qo'yilgan bo'lib, ularning mavjud etilishi har qanday lizing shartnomasida majburiy hisoblanadi.

Bunday shartlar: lizing ob'ektining tavsifi (lizing ob'ektining miqdori, sifati, ro'yxati, kontrakt qiymati va boshqa parametrlar) va shartnomaning umumiy pul miqdorini ko'rsatish; lizing ob'ektini sotib olish va topshirish bo'yicha tomonlarning majburiyatlari; lizing ob'ektini topshirish tartibi, shu jumladan lizing ob'ektini yetkazib berish, o'rnatish va ishga tushirish tartibi; ijaraga olingan ob'ektdan foydalanish, saqlash, xizmat ko'rsatish va ta'mirlash bo'yicha tomonlarning majburiyatlari; shartnoma muddati; sotuvchi va lizing ob'ekti tanlash uchun mas'ul partiya ko'rsatilishi; Ijara to'lovlarini to'lashning shartlari, miqdori, muddati va tartibi. Lizing to'lovlari haqida gap ketganda, ular "ijaraga oluvchi tomonidan ijaraga olingan ob'ektni sotib olish uchun sarf-xarajatlarning to'liq yoki umumiy qismini ijaraga beruvchiga qoplashini, shuningdek ijaraga olingan ob'ektni etkazib berish va uni maqsadga muvofiq ishlatish uchun yaroqli holatga keltirish bilan bog'liq boshqa xarajatlarni va lizing beruvchining daromadlarini" qoplashni anglatadi.

Yuqorida sanab o'tilgan majburiy shartlardan tashqari, qonunda tomonlarning kelishuviga binoan lizing shartnomasiga quyidagi shartlar kiritilishi mumkinligi ko'rsatilgan: lizing ob'ektini qaytarib olish tartibi va shartlari; lizing shartnomasiga o'zgartirish kiritish va tugatish tartibi; lizing ob'ektini sug'urtalash; fors-major holatlar; lizing beruvchi tomonidan qo'shimcha xizmatlarni taqdim etish tartibi, ularsiz lizing ob'ektdan foydalanish mumkin; Lizing sub'ektlari tomonidan lizing shartnomasi shartlariga rioya qilinishi ustidan nazoratni amalga oshirish tartibi. Yuqoridagi ro'yxat to'liq emas. Shartnoma, shuningdek, qonunchilikka muvofiq boshqa shartlarni ham o'z ichiga olishi mumkin. Masalan, lizing shartnomasi ijarachining lizing shartnomasi shartlarini saqlab qolish yoki o'zgartirishda lizing muddatini uzaytirish huquqini nazarda tutishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasining "Lizing to'g'risida"gi qonunida lizing beruvchi va ijaraga oluvchining huquq va majburiyatlari farqlanadi. Shunday qilib, O'zbekiston Respublikasi "Lizing to'g'risida"gi Qonunining 11-moddasi qoidalariga muvofiq, lizing beruvchi quyidagilarni o'z zimmasiga oladi: Lizing shartnomasi bo'yicha mol-mulkni sotib olib, uni egalik qilish va ijaraga oluvchiga berish; ijaraga oluvchiga mol-mulk sotib olayotganda,

sotuvchiga mulk ma'lum bir shaxsga ijaraga berilishi to'g'risida xabar berish; Ijaraga beruvchi ob'ektni saqlash, uni ta'mirlash va texnik xizmat ko'rsatish bo'yicha ijarachi oldidagi majburiyatlarini o'z vaqtida va to'liq bajarish, agar bunday shartlar shartnomada nazarda tutilgan bo'lsa.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksida lizing beruvchining asosiy majburiyatlaridan biri – lizing ob'ektini ijaraga oluvchiga shartnoma shartlariga va belgilangan muddatlarda taqdim etish majburiyati ham belgilangan. Shu bilan birga, shartnoma bo'yicha ushbu majburiyat sotuvchiga ham yuklatilishi mumkin (O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksining 592-moddasi 1-qismiga binoan). Sotuvchi, o'zi yuklatilgan majburiyatlarni bajarishni talab qilish huquqiga ega bo'lgan ijaraga oluvchi, uchinchi tomon foydasiga shartnoma aylantiradi, u tomonidan tuzilgan sotish shartnomasiga muvofiq amalga oshiriladi.

Ijarachining asosiy majburiyatlari quyidagilardan iborat: ijaraga olingan ob'ektni qabul qilish va to'g'ri ishlatish, shartnoma shartlariga muvofiq uni saqlash; Lizing to'lovlarini o'z vaqtida amalga oshirish, lizing ob'ektining joriy ta'mirini o'z mablag'lari hisobidan amalga oshirish, agar lizing shartnomasida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, uni ta'mirlash bo'yicha boshqa xarajatlarni o'z zimmasiga olish. Ijara shartnomasi bekor qilingandan so'ng, ijaraga oluvchi ijaraga olingan ob'ektni uning normal eskirishi va tomonlarning kelishuviga binoan o'zgarishini hisobga olgan holda lizing beruvchidan olgan holatida qaytarib berishga majburdir. Ushbu lizing beruvchining va ijaraga oluvchining huquq va majburiyatlari ro'yxati cheklanmaydi. O'zbekiston Respublikasining "Lizing to'g'risida"gi Qonunida bu sub'yektlarning qonun hujjatlarida belgilangan boshqa huquqlarga ega bo'lishi va o'z zimmalariga boshqa majburiyatlari bo'lishi ham belgilab qo'yilgan.

Lizing shartnomasi uchun tubdan muhim masalalardan biri lizing ob'ektiga bog'liq tavakkalchiliklar masalasidir. Masalan, O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik Kodeksida ijaraga olingan mol-mulkni tasodifan yo'qotish yoki yashirin shikastlanish xavfi ijaraga oluvchiga yuklatilishi nazarda tutilgan. O'zbekiston Respublikasining "Lizing to'g'risida"gi Qonuni lizing oluvchiga o'g'irlash, vaqtincha eskirish va buzilish xavfini o'z zimmasiga oladi. Ushbu tavakkalchiliklar ijaraga olingan mol-mulkni ijaraga olish vaqtida ijaraga oluvchiga o'tkaziladi. Shunday qilib, lizing shartnomasining amal qilish muddati davomida lizing beruvchi, ijaraga olingan mol-mulkning egasi bo'lib, tavakkalchiliklarni o'z zimmasiga olmaydi, bu esa o'zi tomonidan kiritilgan investitsiyalarning xavfsizligini yanada oshiradi. Biroq O'zbekiston Respublikasining "Lizing to'g'risida"gi Qonuni agar lizing qiluvchiga lizing ob'ektdan voz kechish huquqini beruvchi tarzda taklif qilinayotgan lizing ob'ekti lizing shartnomasiga mos kelmasa, lizing beruvchini xavf tug'dirishni majburlab oladi. Lizing beruvchi, nomuvofiqliklar bartaraf etilmaguncha yoki ijaraga oluvchi ijaraga olingan ob'ektni qabul qilmaguncha ushbu xavflarni o'z zimmasiga oladi. Ijaraga oluvchi sotuvchining to'lovga layoqatsizligi yoki ijaradan foydalanish maqsadlariga rioya qilmasligi bilan bog'liq xatarlarni o'z zimmasiga oladi, agar lizing beruvchi sotuvchini yoki lizing ob'ektini tanlagan yoki ijarachini ma'lum bir sotuvchini yoki lizing ob'ektini tanlashga noqonuniy ravishda majburlagan hollar bundan mustasno.

Xulosa. O'zbekistonda lizing sohasini rivojlantirishga e'tibor qaratilganligi va ushbu sohada tartibga soluvchi qonunchilikni takomillashtirishga qaratilgan e'tibor tufayli

mamlakatimizda lizing operatsiyalari hajmi sezilarli o'sdi. Bugungi kunda lizing – bu zamonaviy uskunalaridan foydalangan holda ishlab chiqarishni kengaytirishni istagan tadbirkorlar va fermerlar uchun qulay va samarali vositadir, chunki uskunalar sotib olish katta mablag'larni talab qiladi. Ham ijarachilar, ham lizing beruvchilar - bugungi kunda 50 dan ortiq kompaniya va 30 bank lizing xizmatlarini taqdim etadilar. Lizing sohasidagi qonunchilikni takomillashtirish natijasida mazkur turdagi bitim O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotida tobora muhim rol o'ynaydi.

References:

1. Гражданский кодекс Республики Узбекистан от 21 декабря 1995 г. №163-1 [Электронный ресурс]: - в ред. от 24.05.2019 г. № 03/19/542/317/ Национальная база данных законодательства Республики Узбекистан (www.tex.uz). -Режим доступа: <http://www.lex.uz/acts/111181>. - Дата доступа: 15.01.2020 г., № 03/20/602/0052.
2. Закон Республики Узбекистан «О лизинге». Ведомости Олий Мажлиса Республики Узбекистан, 1999 г., № 5, ст. 108; 2003 г., № 1, ст. 8; Собрание законодательства Республики Узбекистан, 2007 г., № 52, ст. 533; 2016 г., № 52, ст. 598; Национальная база данных законодательства, 23.10.2019 г., № 03/19/572/3943; 15.01.2020 г., № 03/20/602/0052.
3. Бурханова Л. Договор лизинга по гражданскому праву Республики Узбекистан: особенности правового регулирования //Общество и инновации. – 2020. – Т. 1. – №. 1/S. – С. 387-395.
4. Ибратова Ф. Б. Гражданско-правовые проблемы признания банкротами индивидуальных предпринимателей в Республике Узбекистан //Вопросы современной юриспруденции. – 2015. – №. 5-6 (47). – С. 61-70.
5. Джиянмуратова Г. Ш. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ МОЛОДЕЖИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН //Технологии социальной работы в различных сферах жизнедеятельности. – 2023. – С. 35-40.
6. Ибратова Ф. Б. ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ МИРОВОГО СОГЛАШЕНИЯ ПРИ РАССМОТРЕНИИ ДЕЛ О БАНКРОТСТВЕ В ЭКОНОМИЧЕСКИХ СУДАХ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН //ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ. – 2019. – С. 163-170.
7. Караходжаева Д. М. Общие вопросы гражданско-правовой ответственности юридических лиц в Республике Узбекистан //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 19. – С. 214-217.
8. Qobilova G., Egamberdiyeva D. O'QITUVCHI HURMATGA LOYIQ //Бюллетень педагогов нового Узбекистана. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 176-177.
9. Qobilova E., Haydarova I., Gulnora R. O 'ZBEK XALQ AN'ANALARI-TARBIYA OMILI //SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM. – 2024. – Т. 3. – №. 26. – С. 192-195.
10. GULNORA K. THE JADID MOVEMENT AND ENLIGHTENING //Archive of Conferences. – 2021. – Т. 16. – №. 1. – С. 41-43.

11. Radjabovna K. G., Kuvvatovich K. E. STUDY OF THE HISTORY OF UZBEKISTAN AS THE MAIN TASK OF EDUCATING YOUNG PEOPLE //Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture. – 2024. – T. 4. – №. 6-1. – C. 60-64.
12. Radjabovna Q. G., Abdullaevna I. D. LEGAL FRAMEWORK OF UZBEKISTAN: ANALYSIS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT //Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture. – 2024. – T. 4. – №. 6-1. – C. 52-55.
13. Radjabovna K. G., Abdullaevna I. D. THE ROLE OF PRECEDENTS IN THE DEVELOPMENT OF JUDICIAL PRACTICE: ANALYSIS AND PROSPECTS //Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture. – 2024. – T. 4. – №. 6-1. – C. 56-59.